

Haszonállatok hívónevének kölcsönzése román, magyar és német anyanyelvű állattartók között a 20. század második feléig

1. A román–magyar kulturális kölcsönhatásoknak a nyelv szempontjából periferikus, ám annál érdekesebb területe az állati hívónevek kölcsönzése. Már az állatnevek korai magyar gyűjtői nyugtázták, hogy a szarvasmarhák és lovak magyar hívóneveinek nagy része szervesen beépült az akkori Magyar Királyság területén élő románok által használt állatnevek közé (MOLDOVÁN 1899 nyomán HERMAN 1914: 698, VISKI 1908: 219). A kölcsönhatás egyenlőtlen jellegét megerősítették ȘTEFAN PAȘCA Fogaras vidéki és MÁRTON GYULA Borsa völgyi, rendszeres adatgyűjtésen alapuló állatnévkutatásai (PAȘCA 1936, MÁRTON 1945), amelyek úttörő szerepet játszottak a saját nemzeti szakirodalmukban. Hasonló aszimmetria érhető tetten a két nyelv között a szókincs terén is, ám korántsem olyan mértékben, mint az állatneveknél.

A nagyüzemi állattartás általánossá válása és a növénytermesztés gépesítése a 20. század második felében a régióban is átformálta az állatnévkorpusz szerkezetét. Megcsappant a lovak és különösen az ökrök száma; ez utóbbiak a román gazdák állatai között a legnagyobb arányban viseltek magyar eredetű neveket. A vizsgálat időben eddig terjedhet tehát, míg az újabb állatnévvizsgálatok (pl. BĂRCAN 2004) által adatolt ökr- és részben lónevek már jobbára csak az idősebb adatközlők emlékezetében élnek. Másrészt az 1890-es éveket megelőző folyamatokra csupán az ekkoriban meginduló adatközlések alapján következtethetünk, esetleg véletlenszerűen fölbukkanó szórványadatokról várhatjuk a hipotézisek megerősítését. Az alább ismertetendő tendenciák tehát az ezen keretek által meghatározott időszakra érvényesek, bár valószínűleg több évszázad fejlődése alakította ki őket.

2. Ebben az időszakban a román parasztok által tartott szarvasmarháknak és lovaknak sok helyütt fele vagy még nagyobb része is magyar eredetű nevet viselt: VISKI KÁROLY szerint az 1910-ben 90%-ban románlakta mezősgéi Mezőszilvás lovai a századfordulón mind (VISKI 1908: 219), a vegyes lakosságú Válaszút román gazdáinak 77 szarvasmarhája közül pedig az 1940-es évek első felében 38 (MÁRTON 1945: 259). Meglepőbb, hogy nemcsak a magyar parasztokkal rendszeres kapcsolatban élő román közösségekben, hanem a magyaroktól távol is hasonló arányokkal találkozunk. A dél-bihari Vaskoh-vidék román nyelvjárásának monográfiája megjegyzi, hogy a ló-, ökr- és kutyanévek helyi rendszerének alapját a magyar eredetű nevek alkották (TEAHA 1961: 149). A Nagyszeben melletti Resináron száz éve dívó ökrnevek közül tizenkettő volt magyar eredetű (PÁCALÁ 1915), a 21. század elején a máramarosi Felsőszelityén felidézett tizenkettő közül nyolc (BĂRCAN 2004), a Szászsebes és Nagyszeben között fekvő Kisapold helytörténeti monográfiájában felsoroltak pedig mind (*Bodor, Fiscu, Iambor, Mișca* és *Renghea*) (BEJU 2007: 128). Még a világtól elzárt Pojána Ruszka (Ruszka-havas) gyér román lakossága által a századfordulón használt tizennégy gyakori ökörnév közül is ilyen volt kilenc (POPOVICI 1905: 53–54). Ugyancsak nagy arányban bukkannak magyar eredetű szarvasmarha- és lónevekre a már említett Fogaras vidéki és az 59 település állatneveit

begyűjtő 1967–1968-as Fehér megyei kérdőíves kutatás anyagában (PĂTRĂȘCANU 1969). Ezzel szemben a Borsa völgyében, etnikai kisebbségben élő magyar gazdák alig adtak szarvasmarháiknak román eredetű hívóneveket (MÁRTON 1945: 258), és az ebből a szempontból vizsgált két csíki falu szarvasmarhanevei között is csak mutatóban akad ilyen (*Bézsán, Gyinuka és Vaslabán* egy-egy előfordulással Csikmindszentről, vö. CSOMORTÁNI 1989: 152–154; ill. *Bogyán, Bolokán, Gyilán és Balán* Csíkszentgyörgyről, vö. FEJÉR 1880).

Ezen állathívónevek magyar eredetije azonos funkcióban a magyarok között is gyakoriak voltak, ami arra utal, hogy a legtöbbjük névként került át a román használatba. Nem világos azonban, hogy eredeti használati szabályaikkal együtt vagy azoktól függetlenül vették át őket. Az utóbbi többek között a névadás körülményeire is hatással lehetett. Jelentésem nevet ugyanis a magyar parasztok növendék korában adtak az állatnak, annak valamely jellegzetes tulajdonságáról; *Bodor*-nak, *Kajlá*-nak, *Sugár*-nak vagy *Villás*-nak nevezték el a marhát a szarva alakjáról, *Daru*-nak vagy *Kesely*-nek a színéről (IMPLOM 1978: 124–126, 253). Ez a lehetőség természetesen elveszett a románban, ha a nevek szemantikailag átlátszatlanává váltak használóiuk számára. Erre csak ritkán találni közvetlen bizonyítékot: a *Mișca* nevet Fogaras vidékén például teheneknek is adták, a Bihar megyei Vércsorogon pedig annak ellenére használták a *Șargu* vagy *Șerga* lónevet, hogy az összeíró szerint az alapjául szolgáló magyar színnevet nem ismerték (TODINCA–BULC 2012: 126).

Természetesen a román nyelvjárások kölcsönöztek állatszínneveket a magyarból, és ezeket gyakran tulajdonnévként is alkalmazták. A *Foacu* nevet több helyütt is fakó lovaknak (PAȘCA 1936: 359, BĂRCAN 2004), Felsőszelityén a *Cilo* nevet csillagos, a *Daru* nevet kékes szőrű állatoknak adták, egy 1960-as évekbeli tanulmányból pedig azt is tudjuk, hogy a Vaskapu mellékének román lakói a lámpás, szemük között fehér szőrű lovakat nevezték el *Lampi*-nak (NEIESCU–STAN 1969: 313). PAȘCA ugyanakkor éppen abban látta a magyar eredetű nevek elterjedtségének egyik fő okát, hogy a számukra értelemmel nem bíró hangsorokat a román beszélők különösen alkalmasnak találták állataik számára (PAȘCA 1936: 150).

MOLDOVÁN szerint az Erdélyi-medence vegyes nyelvű vidékeinek román parasztsága a századfordulón a magyar eredetű neveket a magyar ejtéshez közelítve ejtette ki (MOLDOVÁN 1899: 764), míg távolabbi nyelvjárásokban a románban megszokott hangtani hasonlóságon estek át (l. az Adattárat). A hangsúly a magyar eredetű nyelvjárási közszavakhoz hasonlóan mindig az első szótagra esett (vö. STAN 1905), és a szóalakok sem változtak meg annyira, hogy a kölcsönzés tényét és az eredeti alakot elhomályosítsák. Kivételt csak a GYÖRKE LAJOS által Fogaras vármegyében összeírt, egy szótagúvá csonkult alakok képeznek, amelyeknek egy részét PAȘCA is adatolta.

A román szarvasmarha- és lónévkorpuszból természetesen nem hiányoznak, mint ahogy száz éve sem hiányoztak a belső keletkezésű állathívónevek. A teheneket gyakran a születésük napjáról (*Lunaia* < *luni* 'hétfő', *Joiana* < *joi* 'csütörtök'), a lovakat és ökröket színükről (*Brează* 'hóka', *Muced* 'kékes', *Murgu* 'pej', *Suru* 'szürke', *Vânăt* 'kék') vagy vadállatokról szokás elnevezni románul (*Corbu* 'holló', *Lupu* 'farkas', *Ursu* 'medve'), de nem hiányzik a személynevek állatnévként való használata *sem* (*Brândușa, Florica*). Mivel magyarázható tehát, hogy még a magyar nyelvű vidékektől távol is tömegesen használtak magyar eredetű neveket?

Többen följegyezték, hogy a parasztok a vásárról hazavitt szarvasmarhának vagy lónak meghagyták az eredeti magyar vagy román nevét (MOLDOVÁN 1899: 763, ZSÓK

1994: 70–71, MIKÓ 1998: 150). Ez azonban legfeljebb arra világít rá, hogy milyen úton kerülhettek magyar nevek román közösségekhez, ráadásul a kölcsönzés két iránya közötti nagyságrendi különbséget sem magyarázza. A magyar eredetű neveket a román gazdaságokban született állatoknak is adták.

Felmerülhet az is, hogy a középkorban még túlnyomóan pásztorkodó románok a rendszeres ekés földműveléssel egy időben kölcsönöztek magyar neveket az ehhez szükséges igasállatok számára. Ezt látszik alátámasztani, hogy az ökrök és lovak román nevei jóval nagyobb mértékben származnak a magyarból, mint a tehenekéi. A Pojána Ruszkából POPOVICI és a Kisapoldról BEJU által idézett kisapoldi tehennevek között nincs magyar eredetű, mint ahogy nem sok akad a jelenkori Felsőszelityén sem (POPOVICI 1905: 55–56, BĂRCAN 2004, BEJU 2007: 128). Ez a hipotézis azonban olyan korai időszakra tenné a kölcsönzést, aminek ellentmondani látszik a nevek MOLDOVÁN által említett idézetszerű használata a századfordulón. Ha a 18. századi románok háziállatainak nevééről nem is tudunk sokat, a hozzávetőleges számukat meg lehet becsülni. A gyalui uradalom magyar jobbágycsaládjai az 1737-es összeírás idején ugyan jelentősen több szarvasmarhát tartottak, mint a románok – családfőnként nyolcat a hárommal szemben –, de ezeken belül az ökrök és tehenek aránya hasonlóan oszlott meg, míg a lovak száma mindkét etnikumnál jelentéktelen volt. Ugyanez derül ki a KÁDÁR JÓZSEF által közölt 1750-es összeírásokból, ha összevetjük bennük a román és magyar lakosságú falvakat (KÁDÁR–TAGÁNYI–RÉTHY–POKOLY 1901–1905).

Ráadásul nemcsak a románok, hanem az erdélyi szászok is sok ökr- és lónevet vettek át a magyarból. A gyakoribbak közül néhány: *Häd'ăș*, *Koale* (kajla szarvú ökrök neveként), *Rändăș*, *Tschändăsch*, *Tschonka*, *Wirag* és *Widăm* (ökrönevek), *Bător*, *Berta*, *Bejtăr*, *Deresch*, *Fanni*, *Fitzku*, *Miška*, *Pišta*, *Rōži*, *Sărgă* és *Szürkă* (lónevek) (SSWb.; JACOBI 1895: 39, UNGAR 1911–1912, PLATTNER 1974: 42). Ez különösen azzal összevetve sokatmondó, hogy egyértelműen román eredetű ökrönevet nem találunk a szászoknál, akik pedig a középkor vége óta nagyobb területen érintkeztek román, mint magyar beszélőkkel. A román eredetű szász lónevek száma is alacsony volt, szűkebb területre korlátozódott és lószínevekhez kapcsolódott (*Bolăn* v. *Bolăne* világos színű lovakra < rom. *bălan* 'szőke', *Brease* < rom. *brează* 'hóka', *Murgă* < rom. *murgă* 'pej', *Negru* < rom. *negru* 'fekete') (SSWb.). A bivalynevek ugyan mind a románban, mind a szászban döntően román eredetűek voltak, de érdekes módon a szászok a magyarból kölcsönözött tehen- és ökröneveket is alkalmazták bivalyaik elnevezésére (*Bori*, *Klări*, *Mariška*, *Miška*, *Rände*) (SSWb. 1: 805). (A magyar és román eredetű szász állathívónevekre l. még BRENDÖRFER 1902: 5.) A magyar igasállatok hatását a szakirodalom nyomán ráadásul kiterjeszthetjük a bánáti és az egykori Arad vármegyei svábokra is (HORGER 1899: 714, SOMOGYI 1913: 391).

A szakirodalom által megfogalmazott hipotézisek közül azt találom a leginkább magyarázó erejűnek, amely a magyar nevek presztízisére hivatkozik (PAȘCA 1936: 51, MÁRTON 1945: 251). Az uradalmak ugyanis túlnyomóan magyar neveket adtak állataiknak, márpedig valószínűleg ezek az állatok számítottak a legjobbnak és legirigyeltebbnek, így a nevük presztízise is a legmagasabb volt. A magyar nevek akár modellkövetés, akár egyes állatok megvásárlása útján tudtak terjedni, mégpedig magyar, román, szász és sváb parasztok között egyaránt. Az elmélet erőssége, hogy a magyar uradalmak nagyobb területen szerepelhettek átadóként, mint a magyar parasztok. Természetesen ez a magyarázat is feltételezi, amint az a forrásokból is egyértelmű, hogy a nevek egy későbbi fázisban már a román gazdák között terjedtek tovább.

A presztízs fogalmával rokon a kulturális hegemoniáé. Érdekes azonban megfigyelni, hogy az egyirányú átvétel kifejezetten az állatnevek vonatkozásában érvényesült, és nem terjedt ki az állattartás, állatgondozás szókincsére, ideértve a szarvasmarhákat is. A fogalomkörhöz tartozó szavak hasonló léptékben kerültek a románból a magyar, mint a magyarból a román nyelvjárásokba (vö. TAMÁS 1967, BAKOS 1982, BENŐ 2004). Korántsem mondható tehát, hogy magyar (és a hipotézissel összhangban természetesen még kevésbé, hogy magyar nemesi) kulturális hegemonia működött volna az állattenyésztésben.

3. Míg az igáslovak és ökrök hajtása hívónevek nélkül megoldhatatlan feladat, a juhok a legtöbb vizsgált európai közösségben általában nem kapnak egyedi nevet (LEIBRING 2016). MOLDOVÁN egyértelműen túlzott, amikor a román–magyar kontaktzónára vonatkozóan élesen szembeállította a két névkincset, a románság juhtartó múltjára célozva: „a magyarban nincsenek juhnevek, a románban a juhnévtár igen gazdag” (MOLDOVÁN 1899: 762–763, kiemelés az eredetiben). Egyrészt a juhok többsége például Fogaras vidékének román falvaiban sem viselt nevet, némely faluban éppenséggel egyetlen egy sem (PAȘCA 1936: 151). Másrészt a román hatástól távolabb, Csíkban például, a kevés juhnev többsége igenis magyar eredetű (CSOMORTÁNI 1989: 154). A juhnevek kölcsönzése azonban valóban egyirányú folyamat volt, mégpedig fordítva, mint a szarvasmarha- és lónevek esetében. A Borsa-völgyben, ahol románok és magyarok egymás mellett éltek, a magyarok juhainak többsége a II. világháború idején román eredetű nevet viselt. Ezeket MÁRTON GYULA szerint a tulajdonosok adták, mégpedig főként a szegényebbek, mivel akinek sok juha volt, az nemigen nevezte el őket (MÁRTON 1945: 253, 258).

4. Az előbbiektől eltérően kutyaneveket mind a románok vettek át a magyaroktól, mind a magyarok a románoktól. A folyamat dinamikája bonyolultabbnak látszik a lábasjóságok névkölcsönzésénél, ami talán összefüggésben állhat a nagyobb változatossággal, amely a kutyákat mind termetre, mind általában kinézetre jellemzi. MÁRTON a Borsa-völgyi magyaroktól többek között a *Csobán*, *Lupuj* és *Murgu* román eredetű kutyaneveket idézi (MÁRTON 1945: 258). A névadás kreatív volta miatt külön figyelmet érdemel ugyanonnan a *Csekác* kutyánév, a román *ce cauți*? ’mit keresel (itt)?’ szókapcsolatból (MÁRTON 1945: 264).

Az ellentétes irányban régi átvétel lehet a *Burcuș*, amely a századfordulón annyira elterjedt volt a szászöldi román pásztorok között, hogy a végső soron nyilván a magyarból származó név (< *Burkus*, közszóból) a szász nyelvjárásokban ’nagy, bozontos pásztorkutya’ jelentésben köznevesült (SSWb. 1: 527). (Ugyanez zajlott le a szászok között a ’sárkány’ jelentésű román közszóra visszamenő *Balaur* kutyánévvel.) Érdekes, hogy a bihari Alsó-lugos román lakói a *Burcuș* nevet szarvasmarháknak is adták (TODINCA–BULC 2012: 399, l. még BĂRCAN 2004). Hasonlóan népszerűvé vált románok, szászok és bánáti svábok körében a házörző kutyáknak adott *Vigyázz*, amely a nyelvészeti szakirodalmon kívül LIVIU REBREANU naplójában és JOHANN PLATTNER szelindeki születésű szász író prózájában is fölbukkan (JACOBI 1895: 39, HORGER 1899: 714, UNGAR 1911–1912: 633, PAȘCA 1936, PLATTNER 1974: 40, REBREANU 2005: 393). De a magyar eredetű román kutyanevek köre jóval szélesebb ennél (l. az Adattárat), és a román parasztok PĂTRĂȘCANU Fehér megyei vizsgálata szerint szarvasmarha- és lóneveken kívül kutyaneveket kölcsönöztek a leggyakrabban a magyarból (PĂTRĂȘCANU 1969: 110).

Korábban széles körben dívott a szokás, hogy a gazdák személyes ellenségeikről vagy gyűlölt politikusokról nevezzék el kutyáikat. Ez népszerű motivációnak látszik a

dualista Magyarországon; MÁRKI SÁNDOR említi például naplójában, hogy Ternajgó Cézár újaradi gyógyszerész csak azután keresztelte át *Tisza Kálmán* nevű kutyáját, hogy felsőbb helyről második gyógyszerész főlállításával fenyegették meg (MÁRKI 2015: 1884. szeptember 17.). PAŞCA szerint az I. világháború idején a Magyar Királyság sok román portáján viselték a kutyák a központi hatalmak vezetőinek, Vilmos császárnak, Hindenburgnak és Tisza Istvánnak a nevét (PAŞCA 1936: 155). Minden bizonnyal ugyanide sorolható és vármegyei vagy más magyar tisztségviselők, politikusok nevére utalhat vissza az erősen nacionalista román papír, Ion Agârbiceanu *Zoltán* nevű kutyája (AGÂRBICEANU 1998: 82), illetve a két világháború közötti Fogaras vármegyéből összeírt *Coloman* (PAŞCA 1936), valamint az 1960-as években két, mára víz alá került al-dunai faluban összeírt *Arpad* kutyanév (NEIESCU–STAN 1969).

5. Tanulmányom a haszonállatnevek onomasztikonok közti transzferjét mutatta be a tágan értelmezett román–magyar–német kontaktzónában. Az adatokat nem mindig könnyű értelmezni, de a vizsgált területen általában név státuszú elemek kerültek át egyik nyelv beszélőitől a másikéihoz. Ugyanakkor a *Csekác* név arra is utal, hogy új név akár más nyelv közszoí elemeiből is keletkezhet. Az utónevek nyelvi közösségek közötti átvételéhez képest sajátos az állatnévkölcsönzésben, hogy egy-egy állat új gazdához kerülésével az állat egyedi neve is új nyelvi közegbe juthatott. Igaz ugyan, hogy a haszonállatok nem beszélnek és nincs anyanyelvük, de a nevükre hallgatnak, és a paraszti állattartók inkább megtartották korábbi nevüket, minthogy új névre próbálják őket szoktatni. Természetesen a név új közegbe való kerülése az egyedi állatokon keresztül csak egyik csatornája a terjedésnek. A név az átvevő onomasztikonban csak azáltal kezdett meghonosodni, hogy a saját gazdaságban született állatoknak is adták. Végül utaltam rá, hogy a tömeges névkölcsönzés lehet a magasabb presztízs vagy a kulturális hegemonia jele, de a kutyák névadásánál a politikai ellenvéleménynyilvánítás vagy a szimbolikus elégtétel eszközeként is szolgálhatott.

Adattár: magyar eredetű állathívónevek a román nyelvjárásokban

Az anyagból kiszűrtem azokat a neveket, amelyek magyar eredetű jövevényszókból nevesültek; pl. *Cioancă* < rom. *cionc/cioancă* 'félszarvú' < m. *conka*; *Dereş* < rom. *dereş* 'deres (lósín)' < m. *deres*; *Tărcatu* < rom. *tărcat* 'tarka' < m. *tarka*; *Tulipanu* < tájny. rom. *tulipan* 'tulipán' < m. *tulipán*. Ugyancsak kihagytam a *Marişca* tehén- és a *Juji* tehén- és kutyanévet, mivel az alapjukul szolgáló női becézőnevek a 19. században még a románok között is gyakoriak voltak.

A följegyzés helyére vonatkozó rövidítések feloldása:

- Bi/Al: a Bihar megyei Alsólugos (Lugaşu de Jos), 1921 (TODINCA–BULC 2012: 73, 87, 399).
- Bi/Ösi: a Bihar megyei Ösi/Kisösi (Auşeu), 1921 (TODINCA–BULC 2012: 64).
- Bi/Rlr: a Bihar megyei Remetelórév (Lorău), a XXI. sz. elején (BLAGA–BLAGA 2010: 97).
- Bi/Sust: a Bihar megyei Sust/Susd (Şuştiu), 1921 (TODINCA–BULC 2012: 106).
- Bi/Vas: Vaskoh (Vaşcău) vidéke, 1950-es évek (TEAHA 1961: 149–150).
- Bi/Vcs: a Bihar megyei Vércsorog (Vărciorog), 1921 (TODINCA–BULC 2012: 126).
- BN/Msz: a Beszterce-Naszód megyei (volt Kolozs vm.-i) Mezőszilvás (Silivaşu de Câmpie) (VISKI 1908: 219).
- BN/Pr: a Beszterce-Naszód megyei Priszlop (Liviu Rebreanu), 1908 (REBREANU 2005: 393).

Fe: a Fehér megye 59 településén, 1967–1968-ban folytatott kérdőíves kutatás anyagából (PĂTRĂȘCANU 1969).

Fo: Fogaras vidéke (PAȘCA 1936). A név melletti szám: PAȘCA hány településről adatolta. Hu/Klo: a Hunyad megyei Klopotiva (GREGORIAN 1937: 153).

Hu/PR: a Pojána Ruszka (Ruszka-havas) hegység a századfordulón (POPOVICI 1905: 53–58).

Mm/Fsz: a Máramaros megyei Felsőszelistye (Săliște de Sus) (BĂRCAN 2004).

Mócv: Mócvidek (az Aranyos felső és középső medencéje) a századfordulón (STAN 1905).

Sze/Ka: a Szeben megyei Kisapold (Apoldu de Jos) 1992-ben (BEJU 2007: 128).

Sze/Res: a Szeben megyei Resinár (Rășinari) (PĂCALĂ 1915).

Sze/Vesz: a Szeben megyei Vesztény (Veștem) (BUCUR 2010).

Vask: a következő Vaskapu vidéki falvak: Dub (Dubova/Dunatölgyes), Jes (Jeselnica/Duna-orbágy), Ko (Koramnîk/Koromnok), Ózs (Ózsupanek/Nagyzsúppány), Pla (Plavisc-vica/Naszádós) (NEIESCU–STAN 1969).

Lőnevek: *Ance* (Bi/Sust), *Andraș* (Fo/1), *Arpad* (Fo/1), *Barna* (Bi/Vas), *Barșon* (Bi/Vcs), *Bator* (Bi/Ősi, Fe, Fo/általános, Mm/Fsz, Sze/Ka, Sze/Res), *Bechiar* (Bi/Al, Bi/Ősi, Bi/Sust, Bi/Vcs, Fo/általános), *Bela* (< *Bella*; Fo/3), *Berta* (Fo/4), *Boitoș* (Bi/Sust), *Cheșa/Cheșu* (< *Kese*; Fo/1, Mm/Fsz), *Cilog/Ciloc/Cilo* (Bi/Al, Bi/Sust, Fo/általános, Mm/Fsz, Sze/Res), *Cinoș/Sinoș* (Bi/Al, Bi/Ősi, Bi/Vas, Fo/6, Hu/Klo), *Deneș* (Fo/1), *Erji* (Bi/Sust), *Fecica* (< *Fecske*; Fo/1), *Foacu* (< *Fakó*; Fo/általános), *Gheri* (Fo/1), *Ghiurca* (Bi/Sust), *Ghiuri* (Fo/általános), *Ioanci* (Fo/1), *Iulcea* (Bi/Vcs, Fo/1), *Iulci* (Bi/Sust), *Iulișca* (Bi/Sust, Bi/Vcs), *Lampi* (Vask/Jes, Ózs, Pla), *Liza* (Fo/1), *Loți/Loați* (Bi/Vas, Fo/1, Mm/Fsz), *Luiza* (Fo/2), *Luți* (Fo/általános), *Magda* (Bi/Vcs), *Manți* (Fo/1), *Margit* (Bi/Sust), *Mișca* (Bi/Ősi, Bi/Sust, Bi/Vas, Bi/Vcs, Fo/3, Mócv), *Modar* (< *Madár*; Fo/1), *Pișta/Piștea* (Bi/Al, Bi/Ősi, Bi/Sust, Bi/Vas, Bi/Vcs, Fo/általános, Hu/Klo, Hu/PR, Sze/Res), *Rezi* (< *Rézi*; Fo/5), *Roja/Roji* (Fo/általános), *Roza* (Bi/Al, Hu/Klo), *Sicra* (Fo/1), *Sileșu* (< *Széles*; Fo/1), *Șarga/Șargu* (Bi/Al, Bi/Sust, Bi/Vas, Bi/Vcs, Fe, Mm/Fsz, Mócv, Sze/Ka, Sze/Res, Sze/Vesz), *Șari* (Vask/Pla), *Terci* (Bi/Sust), *Țezar* (Bi/Sust, Bi/Vcs, Fo/általános, Hu/PR, Sze/Vesz), *Țili* (Bi/Sust), *Vidam/Vidan* (Bi/Al, Fo/2), *Vilma* (Bi/Sust, Bi/Vcs, Bi/Vas, Fo/1, Hu/Klo, Mm/Fsz, Sze/Vesz, Vask/Pla).

Ökörnevek: *Bandi* (BN/Msz, Fo/3), *Barna* (Fe, Mm/Fsz, Mócv), *Bator* (Fe), *Bodor* (Bi/Al, Bi/Rlr, Bi/Vas, Fe, Fo/2, Hu/PR, Sze/Ka, Sze/Res, Sze/Vesz), *Boitaș* (Fe), *Caila* (Hu/PR), *Cendea/Cendeș* (BN/Msz, Fe, Mócv), *Cheșa* (Mm/Fsz), *Cinoș* (BN/Msz, Fe, Sze/Res), *Condor* (Fe, Fo/5), *Daru* (BN/Msz, Bi/Vas, Fe, Fo/általános, Hu/PR, Mm/Fsz, Sze/Res), *Fiscu/Fișco* (Fe, Hu/PR, Mócv, Sze/Ka, Sze/Res), *Focu* (< *Fakó*; Mm/Fsz), *Ghiuri* (Bi/Rlr, Fo/3), *Iambor* (Bi/Rlr, Bi/Vas, Fe, Fo/általános, Hu/Klo, Hu/PR, Mm/Fsz, Sze/Ka, Sze/Res, Sze/Vesz), *Lomboș/Loamboș* (< *Lombos*; Fe, Fo/1, Hu/PR, Mócv), *Mișca* (BN/Msz, Bi/Vas, Hu/Klo, Hu/PR, Mm/Fsz, Sze/Ka, Sze/Res, Sze/Vesz), *Mojar/Moja* (< *Mozsár*; BN/Msz, Bi/Rlr, Bi/Vas, Fe, Hu/PR, Mócv, Sze/Res), *Moziș* (< *Mózes*; Fo/1), *Pogan* (BN/Msz), *Rendea/Renghea* (< *Rendes*; Fe, Fo/általános, Sze/Vesz), *Seichea/Setea* (< *Szőke*; Fo/2, Mm/Fsz), *Semeș* (< *Szemes*; Fo/2), *Silea* (< *Szilaj*; Fo/4, Mm/Fsz), *Sileșu* (Fo/1), *Surchea* (< *Szürke*; Fo/1), *Șugar* (BN/Msz, Bi/Vas, Fo/4, Hu/PR), *Vidam* (BN/Msz, Fe), *Vilaș* (Bi/Vas), *Virag* (Bi/Rlr, Fe, Mócv).

Tehénnevek: *Berta* (Fo/4), *Boitoș* (BN/Msz), *Borișca* (Fe), *Borița* (Fe), *Caila* (Fe, Fo/5), *Cendea/Cenghea* (Fo/általános), *Mișca* (Fo/2), *Piroș* (BN/Msz), *Rendea/Renghea*

(Fo/6), *Sechea/Seichea* (< *Szőke*; BN/Msz, Fe, Fo/3), *Semeş* (Fo/1), *Silea* (Fo/elterjedt), *Surchea* (< *Szürke*; Fo/1), *Şugar* (BN/Msz), *Țila* (< *Cila*; Vask/Pla), *Viola* (Fe), *Virag/Vireag/Vira* (BN/Msz, Fo/általános, Sze/Vesz).

Bikanevek: *Bandi* (Fo/4), *Gabor* (Fo/1), *Ioanci* (Fo/1), *Silea* (Fo/1).

Kutyanevek: *Ardeuş* (< *Árgyélus*; Fo, 1), *Arpad* (Vask/Ko, Ózs), *Azor* (< ua.; Fo, 2), *Bitangu* (Fe), *Bodri* (Mm/Fsz), *Bubi* (Sze/Vesz), *Burcuş* (Fe, Fo, 8, Mm/Fsz, Sze/Vesz), *Coloman* (Fo/1), *Dudaş* (Fo/3), *Fidi* (Fo/1), *Forcoş* (< *Farkas*; Fo/1), *Ghiuri* (Fo/1), *Hechi* (Fo/általános), *Hector* (Fo/általános), *Leda* (Fo/1), *Liza* (Fo/1), *Morinţ* (< *Móric*; Fo/1), *Muchi* (Vask/Ózs), *Piştea* (Fo/1), *Poganu* (Fe), *Pumi* (Fo/1), *Sicra* (Fo/6), *Talpoş* (Fe), *Vighiaz* (BN/Pr, Fo/1), *Vilaş* (Fo/1).

Hivatkozott irodalom

- AGÂRBICEANU, ION 1998. *Amintirile*. Cartimpex, Cluj.
- BAKOS FERENC 1982. *A magyar szókészlet román elemeinek története*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BĂRCAN, GHEORGHE 2004. Nume de animale în Sălişte de Sus. *Memoria Ethnologica* 10: 1151–1154.
- BEJU, IOAN 2007. Monografia comunei Apoldu de Jos. In: HENRICH, JOHANN DANIEL – BEJU, IOAN – CÂMPINEANU, IOAN szerk., *Apoldu de Jos. Texte monografice*. Techno Media, Sibiu. 65–163.
- BENŐ ATTILA 2004. *A kölcsönző jelentésvilága: a román–magyar nyelvi érintkezés lexikai-szemantikai kérdései*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.
- BLAGA, MIRON – BLAGA, OCTAVIAN 2010. *Câteva aspecte ale graiului din Remeţi (Bihor). Fişe de lucru*. Centrul Judeţean pentru Conservare şi Promovarea Culturii Tradiţionale Bihor, Oradea.
- BRENNDÖRFER JÁNOS 1902. *Román (oláh) elemek az erdélyi szász nyelvben*. Szerzői kiadás, Budapest.
- BUCUR, ALEXANDRU 2010. *Veştem. Antroponimie şi zoonimie*. Salgo, Sibiu.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 1989. Egy csiki falu állatnevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 33: 151–160.
- FEJÉR JÓZSEF 1880. Állatnevek. *Magyar Nyelvőr* 9: 431.
- GREGORIAN, MIHAIL 1937. Graiul din Clopotiva. *Grai şi Suflet* 7: 132–193.
- GYÖRKE LAJOS 1895. A fogarasmegyei oláhok építkezési- és lakásviszonyai. *Erdélyi Múzeum* 12: 129–134.
- HERMAN OTTÓ 1914. *A magyar pásztorok nyelvkincse*. Hornyánszky, Budapest.
- HORGER ANTAL 1899. A bánsági sváb nyelvjárás magyar szavai. *Egyetemes Philologiai Közöny. Új Sorozat* 7: 702–716.
- IMPLOM JÓZSEF 1978. A szarvasmarhanevek. *Magyar Nyelv* 74: 122–126, 252–255, 382–383.
- JACOBI, JULIUS 1895. Magyarische Lehnworte im Siebenbürgisch-Sächsischen. *Programm des evang. Gymnasiums A. B. in Schässburg und der damit verbundenen Lehranstalten zum Schlusse des Schuljahres 1894/95*: 1–39.
- JAKÓ ZSIGMOND 1944. *A gyalui vártartomány urbáriumai*. Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár.
- KÁDÁR JÓZSEF – TAGÁNYI KÁROLY – RÉTHY LÁSZLÓ – POKOLY JÓZSEF 1901–1905. *Szolnok-Dobokavármegye monographiája* 1–7. Szolnok-Dobokavármegye közönsége, Deésen.
- KÓS KÁROLY 2000. *A Mezőség néprajza* 1–2. Mentor, Marosvásárhely.
- LEIBRING, KATHARINA 2016. Animal Names. In: Carole Hough ed., *The Oxford Handbook of Names and Naming*. Oxford University Press, Oxford. 615–627. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199656431.013.2>
- MÁRKI SÁNDOR 2015. *Naplói 1. 1873–1892*. Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára, Gyula.

- MÁRTON GYULA 1945. A kolozsmegyei Borsavölgy állatnevei. In: SZABÓ T. ATTILA szerk., *Az Erdélyi Tudományos Intézet évkönyve 1944*. Minerva, Kolozsvár. 249–278.
- MIKÓ IMRE 1932/1998. *Az erdélyi falu és a nemzetiségi kérdés*. Pro-Print, Csíkszereda.
- MOLDOVÁN GERGELY 1899. Alsófehér vármegye román népe. In: Sz. n., *Alsófehér vármegye monographiája 1/2. Alsófehér vármegye néprajza*. Nagyenyedi Könyvnyomda és Papíráruhágyár Részvénytársaság, Nagy-Enyed. 723–1048.
- NEIESCU, ILEANA – STAN, AURELIA 1969. Nume proprii de animale în zona Porților de Fier. *Cercetări de Lingvistică* 14: 309–321.
- PĂCALĂ, VICTOR 1915. *Monografia comunei Rășinariu*. Tipografiei arhidiecezane, Sibiu.
- PAȘCA, ȘTEFAN 1936. *Nume de persoane și nume de animale în țara Oltului*. Academia Română, București.
- PĂTRĂȘCANU, TRAIAN 1969. Nume de animale din județul Alba. *Limbă și Literatură* 22: 107–120.
- PLATTNER, JOHANN 1974. *Stolzenburger Gestalten und anderes aus Siebenbürgen*. Kriterion, Bukarest.
- POPOVICI, IOSIF 1905. *Rumänische Dialekte 1. Die Dialekte der Muntenî und Pădurenî im Hunyader Komitat*. Niemeyer, Halle.
- REBREANU, LIVIU 2005. *Opere 23. Caiete – Varia. 1907–1944*. Editura Fundației Naționale pentru Civilizație Rurală „Niște Țărani”, București – Muzeul Județean Bistrița-Năsăud, Bistrița.
- SOMOGYI GYULA 1913. *Arad szab. kir. város és Arad vármegye községeknek leírása*. Monographia-Bizottság, Arad.
- SSWb. = *Siebenbürgisch-sächsisches Wörterbuch* 1–. Szerk. SCHULLERUS, ADOLF etc. Walter de Gruyter etc., Berlin etc., 1924–.
- STAN VAZUL 1905. Magyar elemek a mócok nyelvében. *Magyar Nyelvőr* 34: 140–152, 250–258, 312–321.
- TAMÁS, LAJOS 1967. *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen: Unter Berücksichtigung der Mundartwörter*. Mouton & Co., London.
- TEAHA, TEOFIL 1961. *Graiul din Valea Crișului Negru*. Editura Academiei, București.
- TODINCA, VASILE – BULC, MIHAELA 2012. *Lumea satului românesc în răspunsuri la chestionarele Muzeului Limbii Române din Cluj (Zona Bihorului)*. Editura Mega, Cluj-Napoca.
- UNGAR, HANS 1911–1912. Ungarisches Lehngut im Siebenbürgisch-Sächsischen. *Die Karpathen* 5: 428–430, 472–474, 518–523, 563–568, 589–593, 630–635, 730–733, 763–765.
- VISKI KÁROLY 1908. Magyar szók a mezőségi oláhok nyelvében. *Magyar Nyelvőr* 37: 218–222.
- ZSÓK BÉLA 1994. A Dévára települt bukovinai székelyek kapcsolata a környező románsággal. *Erdélyi Múzeum* 56/3–4: 70–74.

BERECZ ÁGOSTON

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7453-481X>

European University Institute

ÁGOSTON BERECS, Borrowing of names for domestic animals among Romanian-, Hungarian- and German-speaking livestock farmers until the second half of the 20th century

The paper seeks to explain historical asymmetries in the mutual borrowing of animal names across the broad contact zone between Romanians, Hungarians and Germans. Data collected since the 1890s shows that vastly more names of Hungarian origin were given to horses and oxen in particular by Romanian and Transylvanian Saxon peasants than the other way around, to the extent

that such names often accounted for the majority of the animal names in related inventories in villages far away from Hungarian-speaking areas. This tendency was less pronounced with cows, and cannot be attested with regards to dogs, while the reverse was the case with sheep, although as a general rule, sheep have usually not been given individual names. In addition, the whole scale of borrowing animal names has not been accompanied by a similarly disproportionate outpouring of cattle- and horse-related vocabulary from Hungarian dialects. The author identifies aristocratic manors rather than Hungarian-speaking peasant communities as the more likely donors; moreover, the prestige their animals enjoyed as the major driving force, which led to the adoption of Hungarian names.